

تبیین دلایل وقوع شارلاتانگری در نظام ارائه خدمات طب سنتی و ارائه راهکارهای مناسب

این گزاره برگ براساس یافته‌های طرح تحقیقاتی است که به سفارش دفتر طب ایرانی و مکمل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و توسط مرکز تحقیقات مدیریت ارائه خدمات سلامت دانشگاه علوم پزشکی کرمان انجام شده است.

شکل ۱: تحلیل لایه‌ای عوامل موثر بر شارلاتانگری در طب سنتی و مکمل

- شماره ۱) مرزبندی و وجوه تمایز میان طب سنتی ایرانی آکادمیک و شارلاتانگری در طب سنتی و مکمل
- شماره ۲) عوارض و عواقب شارلاتانگری در طب سنتی و مکمل
- شماره ۳) آسیب‌شناسی پدیده شارلاتانگری در طب سنتی و مکمل**
- شماره ۴) راهکارهای رویارویی با پدیده شارلاتانگری در طب سنتی و مکمل

مقدمه:

پدیده شارلاتانگری و گسترش آن در طب سنتی و مکمل، پدیده‌ای اجتماعی و متأثر از اسباب و علل متعدد و گوناگونی است که در سطوح و لایه‌های مختلف دسته‌بندی می‌گردد و زمینه درک عمیق از لایه‌های زیرین آن پدیده را فراهم می‌آورد. با استفاده از رویکرد تحلیل لایه‌ای علت‌ها موسوم به Causal Layered Analysis (CLA) اسباب و علل این پدیده در چهار لایه دسته‌بندی گردیده است. بیرونی‌ترین لایه مربوط به واقعیات عینی پدیده است که به لایه لیتانی یا علل مشهود موسوم است. لایه دوم، معرف اسباب و علل ساختاری و سیستم‌های اجتماعی است. لایه سوم به جهان‌بینی و نظام‌های عقیدتی شکل‌گیری یک پدیده اشاره دارد و به لایه گفتمانی شهرت دارد. لایه چهارم به عمیق‌ترین اسباب و علل شکل‌گیری یک پدیده شامل انگاره‌ها، اسطوره‌ها و استعاره‌ها است. (شکل ۱)

لایه مشهود

- گران بودن طب رایج
- رضایت‌مندی ناکافی از طب رایج
- صف‌های انتظار طولانی در دریافت خدمات رسمی
- ضعف کمی و کیفی در راهنماهای بالینی و سلامت عمومی
- پوشش ضعیف بیمه‌ها از خدمات و محصولات مجاز
- کمبود مراکز رسمی، متخصصان و ارائه‌دهندگان مجاز طب سنتی و مکمل
- فقر، تنگناهای معیشتی و نرخ بالای بیکاری
- محرک‌های هوس‌انگیز مالی بازار طب سنتی و مکمل
- افزایش تقاضای برآورده‌نشده و ایجاد بازار سیاه دارویی

- ارزانی و دسترسی آسان‌تر به خدمات و محصولات تقلبی و قاچاق
- ارزانی کالای قاچاق
- سهولت و کم‌هزینه بودن فرآوری، تولید و عرضه محصولات و خدمات تقلبی
- سواد سلامت پایین مردم از تمایز میان محصولات و خدمات استاندارد و غیرمجاز
- تبلیغات محصولات و خدمات بدون نظارت‌های قانونی در شبکه‌های ماهواره‌ای و رسانه‌های زرد
- پنهان‌کاری نتایج منفی درمان از سوی سودجویان بازار
- سوءاستفاده از آموزه‌های دینی و مذهبی در ترویج شبه علم
- سیاه‌نمایی شارلاتان‌ها از عملکرد طب رایج
- سودجویی از عواطف، استیصال و اضطراب بیماران در مراحل پایان زندگی و بیماران صعب‌العلاج
- ادعای درمان‌های معجزه‌آمیز با نتایج اغراق‌آمیز توسط شارلاتان‌ها
- تبحر شارلاتان‌ها در تبلیغات فریبنده و القای امید کاذب و واهی در بیماران

لایه ساختاری - اجتماعی

- کمبود و ناعادلانه بودن توزیع امکانات، منابع و خدمات طب سنتی و مکمل
- تعارض منافع در لایه‌های مختلف نظارتی و ارائه خدمات در نظام سلامت
- آسانی ورود به بازار طب سنتی و مکمل با دوره‌های کوتاه‌مدت غیررسمی برای افراد غیرپزشک
- پشتیبانی ناکافی از طب سنتی و مکمل دانشگاهی
- شفاف نبودن دامنه عملکردی، نقش و تکالیف ذینفعان
- اهرم‌های نظارتی و تنظیمی ضعیف برای گروه‌های مخّل
- فقدان نظام تلفیقی مراقبت، بیماریابی و ارجاع
- نبود سازوکار تأمین حقوق مصرف‌کننده در مراکز و فروشگاه‌های عرضه آنلاین
- ضعف مدیریت فضای مجازی در کنترل شایعات، خرافات و تبلیغات خدمات و محصولات غیرمجاز
- فرار مالیاتی در محصولات تقلبی و غیرمجاز
- هزینه‌های بالای اجرایی و حقوقی رسیدگی به تخلفات خرد در مقایسه با منافع برخورد با آنها
- ضعف در تنظیم مقررات الزامی و یکپارچه تجاری‌سازی محصولات
- قوانین مبهم، بروز نشده و غیربازدارنده برای رسیدگی به تخلفات
- تعدد و تداخل وظایف دستگاه‌های نظارتی
- نظارت ضعیف فروشگاه‌ها و مراکز عرضه دارو و محصولات آنلاین
- طولانی شدن روند رسیدگی و دادرسی به تخلفات
- نبود وحدت رویه و اجرای ناعادلانه قوانین در برخورد با تخلفات

لایه گفتمانی / فرهنگی

- پابندی ضعیف به اصول اخلاق حرفه‌ای
- باور به هزینه پایین‌تر طب سنتی و مکمل در مقایسه با طب رایج
- دیدگاه افراطی و مقابله‌جویانه طب رایج و طب سنتی و مکمل نسبت به یکدیگر
- تمایل به عدم انتشار گزارش محصولات تقلبی به بهانه حفظ اعتماد جامعه به سایر محصولات یک شرکت
- بیماری‌افروزی و گسترش تعاریف بیماری‌ها با هدف سودجویی در بازار سلامت
- باور به هزینه پایین‌تر طب سنتی و مکمل در مقایسه با طب رایج
- باور مردم به عارضه کمتر طب سنتی و مکمل در مقایسه با طب رایج
- باور مردم به ایمنی و کم‌عارضه بودن داروهای گیاهی در مقایسه با شیمیایی
- باور حامیان طب سنتی و مکمل به غلبه درمان محوری در طب رایج
- دست‌آویز کردن قدمت تاریخی و فرهنگی طب سنتی و گیاه‌درمانی
- احساس بی‌عدالتی و اقدام تلافی‌جویانه از مسیرهای غیرقانونی
- اعتماد افراطی به افراد عوام‌گرا

لایه اسطوره و استعاره

- مصرف‌زدگی بی‌رویه به هر قیمت
- تجارت‌زدگی با هدف افزایش ثروت بدون توجه به حقوق افراد آسیب‌پذیر
- رویکرد بازار آزاد در آزادی تبلیغات حرف پزشکی
- فساد فراگیر اداری و سازمانی
- اراده سیاسی ضعیف در ترویج طب علمی دانشگاهی و نیز مقابله با تقلب در سلامت
- مصرف خودسرانه داروها و محصولات
- داروی گیاهی شفا نمیده، کور هم نمیکند
- سوءطبابت با نیت دلسوزی (دوستی خاله خرسه)
- رفتار محتاطانه در برخورد قانونی با مداخله‌گران دارای نقاب مذهبی
- رویای برآورده نشده پزشک شدن
- پنهان شدن پشت نقاب دین و مقدسات
- راضی به رضای خدا بودن